

Journal of Social Intervention: Theory and Practice –
2019 – Volume 28, Issue 5, pp. 13–27
<http://doi.org/10.18352/jsi.626>

ISSN: 1876-8830

URL: <http://www.journalsi.org>

Publisher: Rotterdam University of Applied Sciences,
in cooperation with Utrecht University Library
Open Access Journals

Copyright: this work has been published under a
Creative Commons Attribution-Noncommercial-No
Derivative Works 3.0 Netherlands License

Schrooten, M., Withaecx, S., Geldof, D., & Lavent, M.
(2015). *Transmigratie: Hulp verlenen in een wereld van
superdiversiteit*. Leuven: ACCO.

BOOKS

JAN VANHEE

Jan Vanhee is beleidsmedewerker Europees en internationaal jeugdbeleid (departement Cultuur, Jeugd en Media Vlaamse overheid) – EU Attaché voor Jeugdzaken [policy officer *European and International Youth Policy – EU Youth affairs attaché*].

Email: jan.vanhee@vlaanderen.be

TWEE REVIEWS

In dit issue hebben we twee reviews van het boek *Transmigratie: Hulp verlenen in een wereld van superdiversiteit*. Een geschreven door een beleidsmedewerker en de ander door een onderzoeker. Beide auteurs werpen vanuit hun referentiekader hun eigen blik op dit boek.

BOEKBESPREKING TRANSMIGRATIE: HULP VERLENEN IN EEN WERELD VAN SUPERDIVERSITEIT

VOORAF

Het onderwerp van dit boek ligt bijzonder complex en gevoelig. Het boek helpt mij en de lezer (in)zicht te krijgen op twee veranderingen in onze samenleving 'superdiversiteit' en 'transmigratie' en reikt enkele interessante handvaten voor agogisch handelen.

BOOKS

Van transmigratie werd in de recent federale regering een politiek probleem gemaakt. "Niks doen is ook geen optie".; "de burger, het parlement, de ministers, iedereen verwacht dat we iets doen. Dus dan ondernemen we acties, ook al haalt het weinig uit... cf. het 9-puntenplan". Verder zien we dat de EU meer en meer de grenzen sluit.

In 2015, het jaar waarin we de aankomst van niet-Europeanen een "crisis" gingen noemen - en geen opportuniteit - onderlijnde de UNHCR¹ het belang van juist taalgebruik. Vluchteling is geen synoniem van migrant, merkte de organisatie bijvoorbeeld op.

Een vluchteling is iemand die vlucht voor oorlog of vervolging en dat kan aantonen en heeft volgens de conventie van 1951 recht op basisbescherming. Een migrant 'vlucht' om redenen die de wet (nog) niet erkent, zoals armoede en klimaatverandering. Wettelijk gezien mag je migranten terugsturen, vluchtelingen niet.

Zo is ook het verschil tussen *transitmigranten* en *asielzoekers* niet uit de lucht gegrepen. De rechten van het vluchtelingenverdrag veronderstellen een asielprocedure: wie geen asiel aanvraagt, valt erbuiten. Vanuit mensrechtelijk oogpunt is er dan weer geen verschil. Als het bijvoorbeeld gaat over foltering, beschermen de arresten van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens zowel transitmigranten als asielzoekers.

Het belang van terminologie volgt niet alleen uit juridische verschillen. Het gaat meer bepaald over "beeldvorming". Vluchtelingen hebben een betere reputatie. Migranten worden vaker gezien als gelukzoekers of profiteurs, als mensen die hier niet (meer) welkom zijn. Net daarom vond de UNHCR het verschil zo belangrijk: dat vele politici de mensenstroom naar Europa benoemden als een migratiecrisis, zei iets over hun agenda.

In de huidige berichtgeving over transitmigranten wordt er zelden een onderscheid gemaakt. Toch kunnen ook zij vluchtelingen zijn: ook wie (nog) geen asiel heeft aangevraagd, kan op de vlucht zijn voor oorlog of vervolging.

Wanneer we iemand de stempel "transitmigrant" meegeven, zeggen we impliciet dat hij of zij hier niet mag zijn. Associatief betekent transit meer dan op doorreis zijn. Als vluchtelingen bovenaan de ladder staan, dan bengelen transitmigranten helemaal onderaan. Het woord staat voor illegaliteit, onheil en voor migratie om de verkeerde redenen. Transitmigranten vragen om een harde en kordate aanpak.

Ondertussen wordt de definitie van het veilige derde land verbreed. "In Turkije loop je toch ook geen gevaar", menen verschillende reacties op sociale media. "Opvang in de regio" is een soort stijlfiguur geworden. Op deze manier kan straks niemand nog op een legitieme manier asiel aanvragen in Europa: als je op je tocht een land hebt doorkruist waar je leven niet in gevaar was, heb je geen rechten meer.

Schrooten (2018) beschrijft Transmigranten als mensen die complexe en meervoudige migratietrajecten afleggen. Ze maken uit eigen keuze of uit noodzaak meerdere migratiebewegingen gedurende verschillende jaren of decennia. Het concept transmigratie verwijst dan naar deze volledige groep. Daarentegen beschrijft Van Meeteren (2012) transmigratie als de irreguliere migratie door het ondernemen van transnationale activiteiten.

Volgens de Taaltelefoon van de Vlaamse overheid (18 september 2017) is een *transmigrant*: een migrant die tijdelijk in een land verblijft omdat hij op doortocht is naar een ander land. Zo worden vluchtelingen die in de buurt van het Brusselse Noordstation verblijven maar eigenlijk naar het Verenigd Koninkrijk willen, *transmigranten* genoemd. Ze vragen in het doorreisland geen asiel aan, omdat ze dan in hun land van bestemming hun kans op asiel verspelen. Synoniemen zijn *transitmigrant* en *doorreismigrant*.

De Taaltelefoon van de Vlaamse overheid ziet de term transmigrant dus als synoniem voor transitmigrant. Er is volgens Schrooten (2018) echter wel degelijk een verschil tussen de twee. Transitmigranten zijn een deelgroep van transmigranten, maar niet alle transmigranten zijn transitmigranten.

Volgens Schrooten (2018) is er hier eigenlijk sprake van taalverwarring. De definitie wordt volgens haar niet correct toegepast. Transitmigranten zijn ook transmigranten, maar de nadruk op transit en doorreizen maakt het volgens taalspecialist van de VRT Hendrickx duidelijker. Ze zijn in doorreis of 'in transit' en daarom kiezen sommige bronnen ervoor om deze term te gebruiken (Hendrickx, 2018).

Het boek is goed en logisch gestructureerd en leest niet altijd even vlot omwille van zijn sec wetenschappelijke stijl. Hieronder probeer ik per hoofdstuk de belangrijkste inzichten weer te geven en samen te vatten.

ZICHT KRIJGEN OP TRANSMIGRATIE

In een samenleving met groeiende superdiversiteit verandert migratie. Voor velen is migratie niet langer een enkelvoudige beweging van een land van herkomst naar een land van aankomst; dat was het dominante beeld van migratie in de vorige eeuw. Na een migratie waren er twee opties: ofwel bleven migranten definitief in hun nieuwe land, ofwel keerden ze vroeg of laat terug naar hun land van herkomst.

Dat beeld is vandaag niet langer houdbaar stellen de auteurs. Migratie is nu veel complexer. Migranten zijn steeds vaker transmigranten: hun migratietrajecten omvatten meer plaatsen dan enkel een land van herkomst en een land van aankomst. Transmigranten migreren van een land A naar een land B, vervolgens naar een land C en land D, keren dan eventueel terug naar B, om van daaruit misschien weer naar een nieuwe bestemming te trekken. Hun huidige verblijf in België of Nederland is misschien een eindstation maar vaak ook niet, wanneer ze (nog) niet gericht zijn op een langdurig of permanent verblijf in hun huidige verblijfplaats.

Vele transmigranten vertonen een grote maatschappelijke kwetsbaarheid en vormen daarom een belangrijke doelgroep voor het sociaal werk. Hun mobiliteit, tijdelijkheid en de blijvende transnationale contacten maken echter dat de transmigranten specifieke achtergronden, ervaringen en behoeften met zich meedragen, wat het sociaal werk voor belangrijke nieuwe uitdagingen stelt.

De auteurs beschrijven in hun praktijkgericht onderzoek (2013–2015) hoe transmigratie de leefwereld, ervaringen en welzijnsnoden van vele nieuwkomers ingrijpend verandert en welke impact dit heeft op het stedelijk sociaal netwerk. Verder formuleren ze elementen van antwoorden op enkele cruciale vragen: welke welzijnsnoden hebben transmigranten en in welke mate verschillen die van de noden en behoeften van andere migranten? Welke migratietrajecten hebben ze achter de rug? Wat zijn hun netwerken, hier en in de andere landen waar ze verbleven? Hoe gaan ze om met hun noden? Doen ze een beroep op familie, op landgenoten of formele en informele hulpverlening? Welke implicaties heeft transmigratie voor de praktijk van het sociaal werk, in een wereld gekenmerkt door superdiversiteit, globalisering en toenemende transnationale en translokale contacten?

HOOFDSTUK 1: TRANSNATIONAAL LEVEN IN EEN SUPERDIVERSE SAMENLEVING

De auteurs staan uitvoerig stil bij de transitie naar een superdiverse samenleving en het toenemende belang van transnationale leefwerelden. Die transitie geven zij aan kunnen we het

best begrijpen vanuit het ontwikkelende paradigma van superdiversiteit, dat het verschil aangeeft met processen van migratie en diversificatie in de jaren '70 of de vroege jaren '80 van vorige eeuw.

De toenemende etnische diversiteit in West-Europa leidde immers tot een groeiende diversiteit binnen verschillende etnische groepen, op basis van andere diversifiërende factoren zoals taal, gender, leeftijd, verblijfplaats, religie, verblijfstatus en transnationaliteit (Castles & Miller, 2009). Met andere woorden: een groeiende diversiteit in de diversiteit. Superdiversiteit reikt volgens de onderzoekers vandaag een potentieel als vernieuwend denk- en analysekader en als een paradigma in ontwikkeling aan.

Migratie naar West-Europa is immers vooral een migratie naar de steden geworden. Steden zijn plekken van aankomst, waar nieuwkomers een eerste onderdak vinden, maar ook land-, taal- of geloofsgenoten, kans op (informeel) werk en een sociale infrastructuur.

In de nieuwe situatie waarin er geleidelijk geen etnische meerderheidsgroep meer is, evolueren we volgens de onderzoekers naar stedelijke samenlevingen waarin iedereen zich aan iedereen zal moeten aanpassen. Diversiteit wordt er de nieuwe norm. Dat vergt wellicht een van de grootste psychologische omschakelingen van onze tijd (Crul, Schneider & Lelie, 2013, p. 12–13).

Volgens de auteurs groeit er een diversiteit aan verblijfsstatuten: sommigen zijn Belg van geboorte, anderen zijn genaturaliseerd. Sommigen zijn asielzoeker, andere zijn erkend als politiek vluchteling, nog anderen wachten op een uitspraak in hun beroepsprocedure. EU-onderdanen verblijven tijdelijk als toerist, doen een beroep op het vrije verkeer van werknemers of vestigen zich als zelfstandige. Er zijn mensen geregulariseerd op basis van humanitaire of medische redenen, sommige definitief, anderen tijdelijk. Er zijn mensen met twee nationaliteiten en er zijn staatlozen. Ten slotte herbergen onze steden ook een belangrijke groep van mensen zonder wettig verblijf, die al of niet een aanvraag tot regularisatie hebben ingediend. Bovendien evolueren deze statuten bij vele nieuwkomers doorheen de tijd, telkens met andere (sociale) rechten verbonden aan het verblijfsstatuut. Transmigranten vinden we bij verschillende van de verblijfsstatuten terug (p. 19–20).

Transmigratie bekijken vanuit het kader van superdiversiteit in combinatie met het kruispuntperspectief betekent volgens de onderzoekers ook oog hebben voor de diversiteit aan ervaringen binnen de categorie van transmigranten. Het laat ook toe om processen van privilegering en achterstelling binnen deze groep te begrijpen: afhankelijk van hun specifieke positionering zullen transmigranten immers meer of minder maatschappelijk kwetsbaar zijn (p. 23).

HOOFDSTUK 2: TRANSMIGRATIE OF MEERVOUDIGE MIGRATIE

In dit hoofdstuk beschrijven de auteurs hoe de concepten van transnationaliteit en transmigratie binnen de nieuwe realiteit van superdiversiteit passen. Verder geven ze de resultaten weer van een kwalitatief onderzoek bij transmigranten en hulpverleners in de superdiverse steden Brussel en Antwerpen. Ze belichten de ervaringen van transmigranten op basis van een verkennend onderzoek bij Marokkaanse, Ghanese en Braziliaanse transmigranten welke gebaseerd is op 54 diepte-interviews (periode 2014–2015) met deze transmigranten en vier focusgroepen met hulpverleners. Zo geven ze een beeld van de leefwereld van transmigranten.

De onderzoekers definiëren transmigratie “als vormen van meervoudige migratie binnen en over landsgrenzen, in tegenstelling tot een enkelvoudige migratie van het land van oorsprong naar een ander land. Onder transmigratie vallen zowel vormen van circulaire migratie, waarbij men geregeld heen en weer pendelt tussen een land van herkomst en ons land, als complexe meervoudige migratietrajecten, waarbij mensen achtereenvolgens in verschillende landen verblijven. Meervoudige migratie heeft daarbij zowel betrekking op de migratiebewegingen in het verleden als op geplande of gewenste verdere migratie in de toekomst” (p. 39).

Het onderzoek focust op drie groepen van transmigranten: 54 transmigranten van Marokkaanse (19), Braziliaanse (22) en Ghanese (13) origine die in Brussel en Antwerpen verbleven. In deze steden was het eenvoudiger om nieuwkomers en transmigranten te vinden via netwerken van migranten, zelforganisaties of hulpverleningsorganisaties. Zij kwamen van herkomstlanden van buiten de EU, landen die van niet gekend als conflictgebieden!

Het onderzoek geeft een verkennend beeld van hun leefwereld en de resultaten zijn noodgedwongen onvolledig. De lezers krijgen informatie over de ervaringen en welzijnsnoden van transmigranten voor sociaal werk en beleid zoals bijvoorbeeld de veranderende migratiedynamieken, de aard van de netwerken in de steden, de patronen van circulaire migratie enzoverder.

HOOFDSTUK 3: PENDELEN OP DE WERELDKAART: LEVEN ALS TRANSMIGRANT

De onderzoekers gaan na hoe transmigranten permanent over grenzen heen bewegen. “Complexere migratietrajecten en het meermaals overschrijden van grenzen liggen achter hen. Voor hen ligt de onzekerheid of België of bijvoorbeeld Nederland een eindpunt wordt in hun

migratie, een nieuwe thuishaven of slechts een volgende tussenstap. Wat moeten we ons nu bij die transmigratie voorstellen? Welke soms ingewikkelde trajecten legden transmigranten af om hier te geraken? Wat zijn hun motieven? In welke mate zijn bestaande theorieën over besluitvorming om te migreren ook van toepassing op transmigranten? Hoe verloopt hun besluitvormingsproces en welke onverwachte wendingen brachten hen waar ze vandaag zijn" (p. 51).

Uit hun onderzoek leren we dat economische redenen, onveiligheid en persoonlijke voorkeuren naar voren komen als belangrijke factoren bij transmigratie. Door te migreren hoopt men dan ook vaak om werk en veiligheid te kunnen vinden. Wat deed hen nu voor België kiezen?

Migreren doe je niet alleen. In dit besluitvormingsproces spelen tal van factoren: ervaringen bij vroegere migratie, de huidige situatie en veerkracht, maar ook de netwerken waar mensen op kunnen terugvallen, zowel in het vertrekland als in de bestemmingslanden waartussen transmigranten zich bewegen (Huysmans, Verté & Vanhee, 2018).

De verhalen en migratietrajecten geven het theoretisch kader van transmigratie meteen een gezicht. Stuk voor stuk hebben de transmigranten in het onderzoek complexe migratietrajecten achter zich of verwachten ze die nog verder af te leggen in de toekomst. Voor een deel van hen is ons land slechts een voorlopige verblijfplaats, in afwachting van een verhoopde verdere migratie of een eventuele terugkeer. Anderen hopen zich eindelijk definitief te kunnen settelen na meervoudige migratie-etappes.

Waar het kader van superdiversiteit ons de groeiende diversiteit in de diversiteit in de hele samenleving helpt te zien, is die differentiatie eveneens relevant voor één specifieke groep, met name transmigranten stellen de auteurs. Complexiteit, omgaan met tijdelijkheid en de nood aan flexibiliteit kwamen bij de migratietrajecten uit hun onderzoek naar boven. Voor de onderzoekers zijn dit sleutelbegrippen willen we de effecten van het transmigrant zijn op het dagelijkse leven beter begrijpen (p. 80).

HOOFSTUK 4: DE INVLOED VAN TRANSMIGRATIE OP HET DAGELIJKS LEVEN

De onderzoekers analyseren verder de impact op het dagelijks leven en gaan na in welke mate de welzijnsnoden van transmigranten dezelfde zijn als die van andere nieuwkomers en waar ze met specifieke noden worstelen.

BOOKS

Of mensen wel of niet over geldige verblijfsdocumenten beschikken, maakt een cruciaal verschil in de mogelijkheden die ze hebben om met hun welzijnsnoden om te gaan. Voor vele transmigranten die werden geïnterviewd was hun verblijfsstatus een belangrijke bron van ongerustheid. Het ontbreken van een wettig verblijfsstatuut maakt het voor (trans)migranten moeilijk om een degelijke job te vinden en toegang te krijgen tot geschikte huisvesting, medische zorg en sociale steun.

In het echte leven lopen deze noden door elkaar, en bovenal, versterken ze elkaar. De confrontatie met een nieuwe onbekende en soms weinig hartelijke samenleving, de problemen met het zoeken naar werk, geldgebrek, eenzaamheid... leiden bij respondenten vaak tot diverse emotionele en psychologische klachten zoals stress, (gevoelens van) depressie en teleurstelling. Niet alleen het migratietraject kan psychische problemen teweegbrengen, ook een onzekere verblijfsstatus, een ingewikkelde asielprocedure en moeilijke leefomstandigheden in het gastland kunnen voor emotionele klachten zorgen (De Decker e.a., 2015; Huysmans e.a., 2018; Schrooten e.a., 2015).

Transmigranten nemen in hun migratieproces niet alleen hun geschiedenis in het land van herkomst mee, maar ook hun levensgeschiedenis vanuit voorgaande plaatsen en landen van verblijf (p. 93).

Versillende groepen zijn door hun situatie kwetsbaar voor mensenhandelaars, zoals derdelanders in illegaal verblijf, drugverslaafden en minderjarigen... de niet-begeleide minderjarigen.

Transmigranten delen vele welzijnsnoden met kwetsbare 'klassieke' migranten en nieuwkomers. Hun situatie van transmigratie voegt daar echter telkens andere dimensies aan toe.

HOOFDSTUK 5: TRANSNATIONALE EN LOKALE NETWERKEN

Het onderzoek brengt de aard en functies van hun persoonlijke netwerken, zowel buiten als binnen België, in kaart.

De laatste decennia is er binnen het migrantenonderzoek steeds meer aandacht voor de rol van sociale netwerken in transnationale migratie. In hoofdstuk 3 zagen we al hoe transnationale sociale netwerken een invloed kunnen hebben op de keuze om te migreren of op de migratiebestemming. Ook na de migratie spelen ze nog een belangrijke rol in het dagelijks leven van migranten. Netwerken zijn belangrijke bronnen van sociale steun: ze verlenen toegang tot kennis en informatie over de nieuwe omgeving en kunnen soms voorzien in broodnodige materiële en

financiële middelen (Castles & Miller, 2009; Faist & Ozveren, 2004; Huysmans e.a., 2018; Jordan & Duvell, 2003; Pauwels, Clycq & Timmerman, 2010).

Bonding en *bridging* verschijnen zo als processen die zich steeds gelijktijdig en zowel tussen als binnen etnische groepen kunnen afspelen (Anciaux, 2014).

HOOFDSTUK 6: TRANSMIGRANT ZOEKT HULP(VERLENER)

Het onderzoek gaat na in welke mate transmigranten ook een beroep doen op vormen van min of meer geïnstitutionaliseerde steun of hulp buiten deze persoonlijke netwerken. Het werd duidelijk dat transmigranten geen passieve ontvangers van steun (willen) zijn: zowel lokaal als transnationaal zetten ze zich zelf in om steun te kunnen verlenen aan hun persoonlijke netwerken.

In dit hoofdstuk wordt ook stilgestaan bij het belang van zelforganisaties. Dikwijls opgericht omdat bestaande instanties niet voldoen aan de noden en behoeften van de betrokken doelgroep(en). Zelforganisaties zijn '(groepen) mensen die elkaar vinden rondom een idee, initiatief, ideaal of belang' (Anciaux, 2014; Huygen, Van Marissing & Boutellier, 2012, p. 12).

Verder wordt stilgestaan bij de inburgering en het gebruik van het aanbod aan taallessen en arbeidsgerichte opleidingen. Voor EU-derdelanders biedt het hebben van werk het perspectief op een permanent verblijf in België. Werk leidt tot een inkomen noodzakelijk om eigen noden te lenigen alsook om de persoonlijke netwerken te ondersteunen (p. 156).

Vele transmigranten zijn maatschappelijk kwetsbaar, wat inhoudt dat ze weinig kunnen genieten van de voordelen van maatschappelijke instituties, maar eerder in aanraking komen met de uitsluitende en sanctionerende aspecten ervan. Deze uitsluiting van transmigranten is het gevolg van hun nadelige positionering op het vlak van onder meer verblijfsstatuut, etniciteit en taal. Dat leidt ertoe dat hun toegang tot bepaalde hulpbronnen moeilijk of onmogelijk is (Pauwels e.a., 2011).

Hulp zoeken blijkt voor transmigranten niet altijd een evidentie. Ze kunnen verschillende strategieën hanteren en combineren, maar botsen bij ieder van deze strategieën op drempels. Transnationale netwerken zijn belangrijk, maar op sommige vlakken ontoereikend in het verlenen van hulp.

HOOFDSTUK 7: HULPVERLENING AAN TRANSMIGRANTEN: NIEUWE REALITEITEN VOOR HET WERKVELD

De onderzoekers bekijken de impact van transmigratie op hulpverleningspraktijken en op het lokale sociaal beleid. Aan de hand van focusgroepen met ruim twintig welzijnsorganisaties kregen ze inzicht in de manier waarop hulpverleners en hun organisaties vandaag omgaan met de groeiende realiteit van transmigratie. Transmigranten zijn immers geen evidente groep voor hulpverleners. Ze zijn nieuwkomers die hun weg in het sociale veld vaak nog niet of slechts beperkt kennen. Hun verwachtingen zijn gekleurd door ervaringen met diensten en hulpverlening in hun vorige landen van verblijf.

Taalbarrières, onzekerheid en de tijdelijkheid van hun verblijf maken hulpverleningsrelaties moeilijker en juridisch complexer. Deze doelgroep stelt dan ook nieuwe uitdagingen voor hulpverleners.

De manier waarop de hulpverlening bij ons in elkaar zit. Zelfs in de steden is het hulpverleningsaanbod vaak nog niet aangepast aan de superdiversiteit waarvan transmigratie een wezenlijk onderdeel vormt. Een aantal hulpverleners is zich er al langer van bewust dat het Westerse hulpverleningskader gebaseerd is op cultuurspecifieke ideeën over onder andere het individu, sociale relaties en zelfredzaamheid. Regelgeving en beleid redeneren vaak vanuit een individueel kader, waarbij men rechten en plichten op individuele basis bekijkt.

Het concept transmigratie veronderstelt een erkenning van superdiversiteit, omdat de categorie van transmigratie niet altijd strikt af te bakenen is van andere vormen van migratie en intern zeer divers is. Daarbij is het belangrijk om transmigratie niet te beperken tot bepaalde groepen van migranten, maar te erkennen dat dit fenomeen in feite iedereen, ook autochtone Belgen raakt.

BESLUIT: HET BELANG VAN TRANSMIGRATIE VOOR BELEID EN HULPVERLENING

Doorheen dit verkennende onderzoek in de voorbije twee jaar en dus ook doorheen dit boek balanceerden de auteurs voortdurend tussen een aantal spanningsvelden.

In welke mate is transmigratie nieuw of maakt de intensiteit ervan haar vandaag tot een relevante nieuwe ontwikkeling? In welke mate delen transmigranten hun ervaringen, noden en problemen met klassieke migranten en waar vinden we specifieke elementen die eigen zijn aan

transmigranten? Hoe kan je lokaal omgaan met transnationale ontwikkelingen en mensen die over grenzen heen leven?

Inzicht verschaffen in het groeiend belang van transmigratie als een onderdeel van de overgang naar een superdiverse samenleving, voor hulpverleners en beleidsmakers en vooral voor het welzijn van transmigranten.

In een geglobaliseerde en superdiverse wereld wordt migratie complexer: migratie is minder vaak een enkelvoudige beweging van een land van oorsprong naar een ander land. Vele migranten blijven mobiel en leggen een traject af binnen en tussen meerdere (tijdelijke) landen van verblijf. Deze meervoudige migratie of transmigratie gaat zowel om vormen van circulaire migratie, waarbij men geregeld heen en weer pendelt tussen een land van herkomst en een bestemmingsland, als om meervoudige migratietrajecten, waarbij mensen achtereenvolgens in verschillende landen verblijven.

Meervoudig is het sleutelwoord. Transmigranten zijn minder georiënteerd op één land maar combineren ambigue oriëntaties gericht op hun regio's van herkomst, hun vorige en huidige verblijfplaats(en) en mogelijke toekomstige bestemmingen. Transmigratie kenmerkt zich ook door een sterker perspectief van tijdelijkheid: transmigranten zijn niet altijd gericht op een langdurig verblijf of op definitieve vestiging, maar behouden – vrijwillig of noodgedwongen – een flexibiliteit die aansluit bij hun leefomstandigheden.

In dit boek onderzochten de auteurs welke uitdagingen transmigratie stelt aan sociaal werk.

Transmigratie is nauw verbonden met de transitie naar superdiversiteit die onze samenleving doormaakt. Dit houdt in dat etnische verschillen steeds meer doorsneden raken met andere assen van differentiatie: een pluraliteit aan migratiemotieven, migratietrajecten en verblijfsstatuten, verschillen in verblijfsduur en relaties tot vorige verblijfplaatsen, specifieke ervaringen op basis van gender, leeftijd en verblijfplaats maken migratie-ervaringen complexer.

De complexe migratiepatronen en de impact van tijdelijkheid en onzekerheid kwamen in alle interviews terug: velen van hen hadden migratie-ervaringen in één of meerdere verblijfplaatsen achter de rug voordat ze naar België kwamen. Anderen kampten met onzekerheid over hun al dan niet permanente vestiging in België. Opvallend hierbij is dat in de huidige superdiversiteit het strikte onderscheid tussen EU-onderdanen en derdelanders, mensen van buiten de EU, niet langer houdbaar

BOOKS

is. Verschillende Braziliaanse, Marokkaanse en Ghanese respondenten hadden verblijfsrecht of de nationaliteit in een Zuid-Europees land verworven en maakten gebruik van het recht op het vrije verkeer van werknemers om zich vrijelijk doorheen de EU te bewegen; een recht dat hen toeliet om de impact van de economische crisis te ontvluchten en in België hun geluk te beproeven.

Opvallende bevindingen zijn verder:

- Transmigratie komt voort uit een samenspel van migratiemotieven en mogelijkheden... (p. 213)
- De sterke attitude van zelfredzaamheid (p. 218)

De veranderende bevolkingssamenstelling in superdiverse steden en regio's en de opkomst van specifieke patronen van transmigratie dagen het sociaal werk uit om zijn aanbod aan te passen aan deze realiteit en om de hulpverlening aantrekkelijk, gekend en toegankelijk te maken voor de nieuwe doelgroep van transmigranten.

De auteurs geven bij wijze van besluit een aantal handvatten en aanbevelingen als een uitnodiging voor hulpverleners, welzijnsorganisaties en het beleid om de realiteit van transmigratie en superdiversiteit te (h)erkennen en in hun werking op te nemen.

Werken in en met diversiteit is uitgegroeid tot een cruciaal deel van de professie van zorg- en hulpverleners, nu onze samenlevingen steeds meer migratiesamenlevingen zijn (Williams & Graham, 2014, p. 115).

De onderzoekers formuleren aan het eind twee interessante aanbevelingen omtrent de transitie naar superdiversiteit en de impact van transmigratie op de uitdagingen voor het beleid.

Een eerste aandachtspunt: om gelijke kansen voor iedereen te kunnen garanderen moet het beleidsperspectief de realiteit van transmigratie (h)erkennen. Dat betekent oog hebben voor het feit dat niet alle migranten in ons land zich hier definitief willen vestigen. Superdiversiteit dwingt onze samenleving om na te denken over de veranderende meerderheidscultuur in de majority-minority-steden en dus ook over de verwachtingen van het integratiebeleid. Transmigratie voegt daar de noties van tijdelijkheid en meervoudigheid aan toe.

Een tweede aandachtspunt voor beleidsmakers op federaal en Europees niveau betreft de geleidelijke harmonisering van wetgevingen en de betere overdraagbaarheid van sociale

rechten in de praktijk. Niet alleen verblijfs- en migratiewetgevingen, maar ook wetgeving inzake huwelijk, samenwoont of echtscheiding en erkenning van buitenlandse diploma's kunnen sterk verschillen van land tot land. In een Europa dat intra-EU-migratie mogelijk maakt en aanmoedigt, botsen velen op de administratieve consequenties hiervan. Ook de trage opvraagbaarheid van opgebouwde en overdraagbare sociale zekerheidsrechten, bij gebrek aan een Europese kruispuntbank zoals we die in België kennen, maakt dat de in theorie overdraagbare sociale rechten voor transmigranten soms onhaalbaar zijn of vele maanden overbrugging vragen.

Transmigratie is daar een onderdeel van. Kruispuntdenken en divers-sensitieve vaardigheden moeten daarbij verankerd zijn in de basishouding van hulpverleners, die tegelijk oog hebben voor de maatschappelijke veranderingen en voor de organisatiecultuur van organisaties in het sociale veld.

CONCLUSIE

De auteurs geven zelf aan dat hun (goed afgebakend) exploratieve onderzoek niet toe laat om voor de dag te komen met een blauwdruk, handleiding of nieuwe methodiek om met transmigranten te werken. Daarvoor zijn de bevraagde groepen te beperkt. Welke nieuwe inzichten leren ons transmigranten uit bijvoorbeeld Eritrea en Soedan, landen waar hun veiligheid in gevaar is?

Tevens maakt de diversiteit in de diversiteit dat een *home aanpak of één methodiek* die voor iedereen toepasbaar zou zijn, werkzaam noch wenselijk is. *One size fits all* werkt niet in een superdiverse context waar diversifiëring en intersectionaliteit om maatwerk vragen.

Het boek verschaft ons enkele nuttige inzichten in superdiversiteit en hoe dit ons samenleven drastisch veranderd. Ook de mechanismen van uitsluiting en belemmeringen welke de bevraagde respondenten aanbrachten, werden goed en degelijk geanalyseerd. Dit biedt alvast genoeg stof tot nadenken.

Uit literatuur weten we dat het aantal minderjarige transmigranten in ons land steeds groter wordt. Op enkele plaatsen in dit boek wordt ook naar hen verwezen. Altijd onderweg lijken ze bijna schimmen, soms zichtbaar in een nieuwsitem over snelwegparkings of een Brussels park. Bovenal zijn dit echter jongeren met zeer specifieke kwetsbaarheden en noden.

BOOKS

Zij moeten terecht kunnen op een plaats die echt aangepast is aan hun noden en behoeften. Die is echter moeilijk te vinden, terwijl deze jongeren wel bijzonder kwetsbaar zijn. Niet alleen hebben ze al een traumatiserend parcours achter de rug, ook worden ze hier in België nog eens aan tal van gevaren blootgesteld (EU-CoE Youth Partnership, 1998; Publicatieblad Europese Unie, 2018; Recommendation, 2019).

Hopelijk wordt dit boek ook eens gelezen door de bedenkers van '9-puntenplannen voor de aanpak van transmigratie'.² De huidige aanpak is hardvochtig en niet altijd even humaan. Mensen worden weggeduwd en verdreven (push backs). Er moet blijvend gewaakt worden over het respect om mensenrechten. Een beschaafd beleid moet in staat zijn en blijven om boven alles de rechten van de mens te respecteren.

In dit onderzoek zijn de 'transmigranten' dé ervaringsdeskundigen die ons kunnen helpen om hen beter te leren kennen, te begrijpen en te gidsen naar meer en betere adequate en duurzame oplossingen. Er is vandaag een meer op feiten en kennis gebaseerd (lange termijn) onderzoek nodig zodat we een beter (in)zicht verwerven omtrent de noden, behoeften, dromen en verwachtingen van deze mensen (Huysmans e.a., 2018).

Tot slot: doorheen het boek blijven de auteurs de mens zien achter de transmigratie. Dit stemt mij hoopvol voor de toekomst!

NOTEN

- 1 UNHCR: (Engels: United Nations High Commissioner for Refugees) Het Hoog Commissariaat voor de Vluchtelingen is de vluchtelingenorganisatie van de Verenigde Naties.
- 2 9-puntenplan:
 1. Oprichting nationaal Administratief Centrum voor Transmigranten
 2. Verdubbeling capaciteit gesloten centra
 3. Intensievere politiecontroles
 4. Ontmantelen Maximiliaanpark
 5. Ontmaskering en ontmanteling bendes mensensmokkelaars
 6. Beveiliging van de haven in Zeebrugge
 7. Intensievere samenwerking met Verenigd Koninkrijk
 8. Beveiliging snelwegparkings
 9. Ontradingscampagnes.

REFERENTIES

- Anciaux, B. (2014). *Zelforganisaties in Vlaanderen. Onderzoek naar plaatselijke (zelf)organisaties op basis van etnisch-culturele identiteit. Een maatschappelijke en agogische verkenning van voorwaarden en kansen, beperkingen en uitdagingen*. Brussel: ASP.
- EU-CoE Youth Partnership (is a co-operation programme between the European Commission and the Council of Europe in the field of youth, created in 1998) Rights, inclusion and participation of young refugees: <https://pjp-eu.coe.int/en/web/youth-partnership/rights-inclusion-and-participation-of-young-refugees>.
- Hendrickx, R. (2018, 30 januari). VRT NWS over transmigranten heeft en niet over transitmigranten. Geraadpleegd in april 2019, van <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2018/01/30/waarom-vrt-nws-het-over-transmigranten-heeft-en-niet-over-transi>.
- Huysmans, M., Verté, D., & Vanhee, J. (2018). *Terpoecen: Jonge nieuwkomers in de stad*. Brussel: VUBPress.
- Publicatieblad Europese Unie: De rol van jeugdwerk in de context van migratie- en vluchtelingenangelegenheden — Conclusies van de Raad (2018/C 441/03), [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018XG1207\(02\)&from=NL](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018XG1207(02)&from=NL).
- Recommendation CM/Rec(2019) 4 of the Committee of Ministers to member States on supporting young refugees in transition to adulthood (Adopted by the Committee of Ministers on 24 April 2019 at the 1344th meeting of the Ministers' Deputies), https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016809416e1.
- Schrooten, M. (2018, 21 februari). *Over transitmigranten en tjiptjafs*. Geraadpleegd in mei 2019, van <http://www.dewereldmorgen.be/artikel/2018/02/21/over-transitmigranten-en-tjiptjafs>.
- Schrooten, M., Withaecx, S., Geldof, D., & Lavent, M. (2015). *Transmigratie: Hulp verlenen in een wereld van superdiversiteit*. Leuven: ACCO.
- Vlaamse overheid. (2017, 18 september). *Transmigrant*. Geraadpleegd in juni 2019, van <https://www.taaltelefoon.be/transmigrant>.